

Gotik (Korku) Edebiyatı Çevirisinde İnsan Aracının Rolü

DR. ÖĞR. ÜYESİ **SEVCAN SEÇKİN***

Öz

Çeviribilimde sosyolojik dönüşle birlikte, çeviri toplumsal bir eylem ve ürün olarak ele alınmış ve araştırmacıların odak noktası metinlerden ziyade çevirinin arka planında yer alan ve çeviri sürecine yön veren eyleyiciler olmuştur. Toplumsal bir eyleyici olarak çevirmen de sosyal ve kültürel bir çevre içinde konumlanmakta ve tercihlerini çeviri ürüne yansıtmaktadır. Bu çalışmanın amacı ünlü gotik (korku) edebiyatı yazarı Stephen King'in "1408" (1408), "L.T.'s Theory of Pets" (L.T.'nin Evcil Hayvanlar Teorisi) ve "Riding the Bullet" (Lunapark Treni) adlı üç kısa öyküsünün İngilizce-Türkçe çevirilerini karşılaştırmalı olarak incelemek ve bu analizden yola çıkarak çevirmen kararlarını etkileyen sosyo-kültürel faktörleri ortaya koymaktır. Karşılaştırmalı çeviri incelemesinde hedef kültür okurlarının sosyal ve kültürel farklılıklarına atfedilebilecek örnekler incelenecektir. Bulunan örnekler Pierre Bourdieu'nün *habitus* kavramı temelinde analiz edilecek ve habitusun toplumsal yönünün çeviriye olan etkileri açığa çıkarılacaktır. Araştırma nesnesi olarak korku edebiyatının seçilmesinin nedeni, bu türün çeviri incelemelerinde daha az yer edinmesi ve olay örgüsü çoğunlukla psikolojik öğelere yapılan göndermelerden oluşsa da toplumsal ve kültürel bir yönünün de olduğunun düşünülmesidir. Çalışmaya konu olan üç öykü 2002 yılında yayımlanan *Karanlık Öyküler* (Everything's Eventual) koleksiyonu içinde yer almaktadır. Bu eser 2002 yılında Canan Kim tarafından çevrilmiş ve Altın Kitaplardan yayına çıkmıştır.

Anahtar sözcükler: Çevirmen sosyolojisi, Stephen King, kısa öykü, korku edebiyatı, çevirmen kararları

THE ROLE OF HUMAN AGENT IN GOTHIC (HORROR) LITERATURE TRANSLATION

Abstract

With the sociological turn in translation studies, translation has been treated as a social action and product, and rather than the texts themselves, the focus of researchers has been on the agents that take place in the background of translation and shape the translation process. As a social agent, the translator is positioned within a social and cultural environment and reflects his/her preferences on the translation product. The aim of this study is to comparatively examine the English-Turkish translations of the famous gothic (horror) writer Stephen King's three short stories, "1408", "L.T.'s Theory of Pets" and "Roller Coaster", and to reveal the socio-cultural factors that affect the translator's decisions based on this analysis. In the comparative translation analysis, examples that can be attributed to the social and cultural differences of the target culture readers will be examined.

* Topkapı Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İngilizce Mütercim Tercümanlık Bölümü, sevcansekin@topkapi.edu.tr; Orcid 0000-0002-9258-227.

The examples found will be analyzed on the basis of Pierre Bourdieu's concept of habitus and the effects of the social aspect of habitus on translation will be revealed. The reason for choosing horror literature as the object of research is that this genre is less common in translation studies and although the plot mostly consists of references to psychological elements, it is thought to have a social and cultural aspect as well. The three stories that are the subject of this study are included in the collection of *Everything's Eventual*, published in 2002. This work was translated by Canan Kim in 2002 and published in Altın Kitaplar.

Keywords: Translator sociology, Stephen King, short story, gothic (horror) literature, translator decisions

GİRİŞ

Çeviribilim 1990'larda yaşanan kültürel dönüşle birlikte farklı disiplinlerle etkileşime geçmiş ve disiplinlerarası bir boyut kazanmıştır. Temas kurduğu disiplinlerden birisi de sosyolojidir. Çeviri ve sosyoloji arasında gerçekleşen bu etkileşim farklı araştırma konularının ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Andrew Chesterman sosyolojinin çeviribilime kattığı bu yeni boyutu şu sözlerle açıklamıştır: “Çeviri sosyolojisi çevirmenlerin bireysel veya grup olarak gözlemlenebilir davranışlarını veya kurumları, sosyal ağları, statüleri ve çalışma sürelerini, diğer gruplarla ve ilgili teknolojiyle olan ilişkilerini vb. konu edinir” (2009, s. 19). Diğer taraftan, “çevirmen sosyolojisi, farklı kültürlerdeki (farklı türde) çevirmenlerin statüleri, ücret oranları, çalışma koşulları, rol modelleri ve çevirmenlerin habitusu, meslek kuruluşları, akreditasyon sistemleri, çevirmen ağları, telif hakkı vb. gibi konuları kapsar” (Chesterman, 2009, s. 16). Paradigma değişimi sadece yeni araştırma konularının ortaya çıkmasına değil, aynı zamanda kapsamlı ve çok yönlü araştırmalara olanak tanıyan sosyolojik yöntemlerin kullanılmasına da yol açmıştır. Bu bağlamda, araştırma nesnesine bakış açımızın ve değerlendirme biçimimizin değiştiği yeni bir dönem başlamıştır. Sosyolojinin sunduğu bu katkılara vurgu yapan Michaela Wolf'a göre, “çeviribilimde sosyolojik dönüş, çeviri sürecine dahil olan farklı eyleyiciler ve bilhassa çeviri sürecinde işleyen metinsel faktörler üzerinde sosyolojik gözümüzü keskinleştirmeyi öğretmiştir” (2014, s. 7). Bununla birlikte, “sosyoloji odaklı bir araştırma, çevirmene dair görünmezlik tezahürünün altında yatan mekanizmaları anlamamıza ve metnin yaratımının dışsal koşulları ve çeviri sürecinde kullanılan çeviri stratejileri arasındaki etkileşimsel ilişkileri tanımlamamıza yardımcı olur” (Wolf, 2014, s. 11). Kısaca, sosyolojik bakış açısı, çeviri sürecine dahil olan kişi, grup veya kurumların bu süreçteki rollerini, aralarındaki ilişkileri ve arka planda gerçekleşen olayları daha yakından gözleme fırsatı sunmuştur. Çeviri sosyolojisi, özellikle çevirmen odaklı araştırmalar için verimli bir kaynak oluşturmuş ve çevirmenin varlığının, rolünün, sosyal bir varlık olarak tercihlerinin kökenlerini anlamamıza imkân sağlamıştır.

Çeviride sosyo-kültürel açıklamayı, sosyal ve kültürel olanın gerçekte ne olduğunu ve ilgili faktörleri sorgulayan Anthony Pym'e göre akademik gelenek “sosyal” faktörleri sosyolojinin, “kültürel” faktörleri antropoloji, etnoloji, göstergebilim, iletişim çalışmaları ve kültür çalışmaları gibi alanların konusu olarak incelemekte ve bu iki terimi sorgulamaya devam etmektedir (2006, 14). Pym “bir sosyal ağ içindeki yazışmaları, çeviri akışlarındaki sansür dosyalarını ve ekonomik maliyetlerine ilişkin istatistikleri en azından sosyolojinin metodolojilerini kullanmak açısından,

açıkça sosyal olarak adlandırmaktadır” (2006, s. 14). Diğer taraftan, “çevirmenlerin stratejileri, edebiyatın işlevleri, diğer kültürlerin imgeleri, akademik disiplinlerin rolü veya postkolonyal söylem” ise kültüre ait konulardır (Pym, 2006, s. 14). Sosyal ve kültürel arasındaki ayrımı yapmanın ikinci bir yöntemi olarak da Pym, sosyal olanın toplumlarla, kültürel olanın da kültürlerle ilişkili olduğunu öne sürmektedir (2006, s. 17). Bu çalışmanın amacı, çeviri sürecinde çevirmen kararlarını etkileyen sosyo-kültürel faktörleri açığa çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, mevcut çalışmada ünlü gotik (korku) edebiyatı yazarı Stephen King’in “1408” (1408), “L.T.’s Theory of Pets” (L.T.’nin Evcil Hayvanlar Teorisi) ve “Lunapark Treni” (Riding the Bullet) isimli üç korku öyküsünün aynı çevirmen tarafından yapılan Türkçe çevirileri çeviri sosyolojisi yaklaşımıyla analiz edilecektir. Pierre Bourdieu’nün temel kavramlarından biri olan habitus temelinde yapılacak olan bu analizde çevirmen habitusunu etkileyen sosyo-kültürel faktörlerin varlığının izleri aranacaktır. Analiz kapsamında çevirmen tarafından erek metne eksik ve farklı aktarılan veya hiç aktarılmayan sözcük, sözcük öbeği veya cümlelere odaklanılacaktır. Çevirmenin (var ise) müdahalelerinin nedenleri, erek kültürdeki baskın sosyo-kültürel unsurlarla ilişkilendirilmeye çalışılacaktır. Böylece, çeviri sürecinde çevirmen kararlarını etkileyen sosyo-kültürel faktörlerin ortaya çıkması amaçlanmaktadır. Çalışmaya konu olan bu faktörler ise karşılaştırmalı analiz aşamasında metinden elde edilen bulgularla oluşturulmuştur. Analiz sonucunda, *toplumsal yapı* ve *din* çevirmeni etkileyen iki temel sosyo-kültürel faktör olarak belirgin hale gelmiştir. *Toplumsal yapı* çatısı altında *müstehcenlik*, *argo kullanımı* ve *kültürel ifadeler* olmak üzere üç farklı alt başlık oluşturulmuştur.

Araştırma nesnesi olarak gotik (korku) türde öykülerin seçilmesinin nedeni yapılan literatür taramasında bu türün çeviri incelemelerinde yaygın olmadığı fark edilmesi ve çoğunlukla psikolojik unsurlara yapılan göndermelerden oluşan olay örgüsünün, aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir karaktere sahip olduğunun düşünülmesidir. Gotik edebiyat üzerine yapılan mevcut çalışmalar farklı konulara odaklanmaktadır. Örneğin, Seda Taş (2020), King’in eserlerinin çevirilerinde bloglardan ve tartışma forumlarından yararlanarak “sansür”, “kısaltma” ve “yeniden çeviri” gibi kavramları okurun bakış açısından yorumlamıştır. Bir başka çalışmada Özge Altıntaş (2020) korku edebiyatının başyapıtlarından biri olan Frankenstein’in Türk okurlarla buluşma serüvenini anlatmıştır. Şamil Nart Koç ve Sergül Vural Kara (2022) çalışmalarında Türk gotik edebiyatının çevirilerinde uyarlama eserlerin etkisini araştırmıştır. Son olarak, Ayşe Ayhan (2022) çalışmasında Türkçe çeviri edebiyatı dizgesinde ilk Frankenstein çevirmeni olarak sunulan Giovanni Scognamillo’yu incelemiştir. Bu çalışmalardan farklı olarak, mevcut çalışma çevirmen kararlarının sosyo-kültürel faktörlerle ilişkisine sosyolojik bir pencereden bakmaktadır.

“Gotiğin Batı edebiyatındaki canlanması, Aydınlanmanın akla yaptığı vurguya bir karşı çıkış olarak değerlendirilebilir. Tekinsiz olan; burjuva devrimi, Aydınlanma, bilimsel rasyonaliteye karşı bir tepki olarak ortaya çıkar” (Mull, 2008, s. 10). Aklın güvenilirliğini savunan Aydınlanmanın tersine gotik romanlar güvenilmez olanı ortaya koyar (Mull, 2008, s. 10). Bu ifadelerden de anlaşılacağı üzere gotiğin doğuşu Batı’daki sosyo-politik koşullarla yakından ilgilidir. Dolayısıyla aynı koşulları yaşamayan Türk edebiyatında gotiğin yerinin Batı’dan farklı olması kaçınılmazdır. Bununla birlikte, gotik edebiyat Batı’daki anlamıyla olmasa da Türk edebiyatında da yerini almış ancak yeterli ilgiyi görmemiştir. Korku tema olarak pek çok roman ve öyküde kullanılsa da korku ve dehşet unsurunu odağına alarak yazılan eser sayısı azdır (Balık, 2014, s. 173-174.) Özetlemek gerekirse, gotik bir

özellik taşımasa da korku unsuru Türk yazarların da ilgisini çekmiş; ancak özellikle 1980 sonrasında kadar yaşanan toplumsal ve politik hareketlerin etkisiyle romanın daha büyük amaçlara ve sorunlara hizmet etmesi gerektiği düşünüldüğü için ötelenmiştir (Balık, 2014, s. 174). Bu nedenle, korku edebiyatı, Türk edebiyatında ve buna paralel olarak çeviri edebiyatı dizgesinde hak ettiği değeri görmemiş, araştırmacıların ilgisini pek çekmemiştir.

“Korku edebiyatı, dünya yazın faaliyetinin nispeten küçük bir parçasını temsil etse de bu onu güçsüz kılmaz. Yansımaları insan ruhunun en derin yerlerinde kök saldığı ve her tür fobinin ya da isimsiz iğrençliğin ortaya çıktığı en karanlık mağaraları yokladığı için ölçülemez bir güce sahiptir” (Szymyslik, 2016, s. 115)¹. Bu nedenle, korku anlatıları daha az değerli addedilemeyeceği gibi dünya genelinde oldukça fazla sayıda okura ulaştığı gerçeği de göz önünde tutulduğunda diğer edebi tür çevirileri kadar özen gerektirmektedir. Robert Szymyslik’in sözleriyle, bu tür eserlerin çevirisini yaparken “psikolojik ve pragmatik alan ile mekânsal-zamansal ve sosyoekonomik bağlamla ilgili unsurlar asla unutulmamalıdır” (2016, s. 116). Diğer bir ifadeyle, korku anlatıları sözcüklerin ötesinde pek çok öğeyi kullanarak insan psikolojisine etki ettiği için bu tür metinlerin çevirisinde yalnızca sözcüklere odaklanmak yeterli olmayacaktır. Yine Szymyslik’e göre “içsel ve tanımlayıcı tekillikleri duysal boyuta yapılan göndermelere dayanan korku edebiyatı ve diğer edebiyat türleri arasında büyük bir fark vardır... Korku her özel durumda, kelimelerle veya sözcüksel yapılarla kodlanması mümkün olmayan, belirli bir atmosferin görünümüne ihtiyaç duyar” (2016, s. 116). Kısaca, korku edebiyatı çevirisinde, kelimelerin ya da metnin aktarımından ziyade okuru korku diyarına sürükleyen, yazarın yarattığı korku ortamını hissettiren unsurların çevrilmesi gerekmektedir. Tıpkı yazar gibi, çevirmenin de okuru tekin olmayan, güven vermeyen ve gerçek ile hayalin sınırlarının bulanıklaştığı bir alana taşınması beklenir.

1. KURAMSAL ÇERÇEVE: BOURDIEU SOSYOLOJİSİ/HABİTUS

“Çeviribilimde sosyolojik dönüş ile çeviri metin çevirmenin zihninin bir ürünü olarak incelenmeye başlanmıştır. Bu yaklaşımla, aracının kim olduğu, çeviriyi kim için ve hangi ağlar içinde, hangi sosyal etkilerle” yaptığı daha çok dikkat çekmeye başlamıştır (Pym, 2006, s. 4). Çevirmenin çeviri sürecinde “sosyal aktör” (Inghilleri, 2005, s. 142) olarak incelenmesi görünürlüğünü de artırmıştır. Çevirmen bir dilden öteki dile aktarım yapan mekanik rolünden sıyrılarak “(kültürel olarak) önceden yapılandırılmış ve yapılandırıcı eyleyici” (Simeoni, 1998, s. 1) olarak öne çıkmış ve çeviri becerilerinin sosyo-bilişsel yönü giderek merak uyandırmaya başlamıştır. Dolayısıyla, konumlandığı çevreden sosyal olarak etkilenen çevirmen, hangi yazın türü olursa olsun çeviride temel bir rol üstlenmiştir. Bu çalışmada çevirmen kararlarını etkileyen ve çeviri pratiğini şekillendiren sosyo-kültürel faktörler Bourdieu’nün habitus kavramı çerçevesinde incelenecektir. Üç kısa öykünün karşılaştırmalı analizinde problem odaklı veya eleştirel bir yaklaşımdan ziyade çevirmenin kaynak metinde olup erek metne müdahale ederek aktardığı veya hiç aktarmadığı sözcük, sözcük öbeği ve cümleler üzerinde durulacaktır. Bu cümlelerdeki eksik çevrilen veya çevrilmeyen öğeler, çevirmen habitusunu etkileyebilecek sosyo-kültürel faktörler

¹ Çeviriler tarafıma aittir.

açısından yorumlanacaktır. Bu bağlamda, ilk olarak, birbirinin tamamlayıcısı olarak alan ve habitus kavramlarına ve bu kavramların çeviribilimdeki yansımalarına kısaca değinilecektir.

Bourdieu'nün ifadesiyle "algı ve takdir şemalarından oluşan habitus" (1993, s. 64), "sosyal olarak oluşturulmuş" (1983, 262) "pratikleri ve algıları üreten bir dizi eğilimdir" (1993, s. 5). Habitusun toplumsal yönünü vurgulayan Bourdieu "birey ile toplumu birbirinden ayrı -biri diğerine dışsal- iki varlık olarak karşı karşıya koymaz; aynı toplumsal gerçekliğin iki ayrı boyutu gibi ilişki olarak inşa eder" (Swartz, 2011, s. 139). İlişkisellik vurgusuyla klasik öznel/nesnel çatışmasını aşan, dikotominin sert ayrımından ve tarafgirliğinden uzak duran Bourdieu sosyolojisinde habitus kavramı bireysel olmadığı gibi toplumsal da değildir. O her ikisinin iç içe geçmiş, birbirine karışmış, bütünleşmiş halidir. "Habitus bir yanda eylemin yapısal sınırlarını çizerken; öte yanda, ilk sosyalleşmenin yapılandırıcı özelliklerine tekabül eden algıları, hayalleri ve pratikleri doğurur. Yapılanmış, yapılar ve yapılandırıcı yapılar ifadeleri, habitusun bu iki merkezî özelliğini vurgular" (Swartz, 2011, s. 147-148). Buradan hareketle, habitusun bilinç düzeyinin dışında ilerlediği, toplumsal pratiğin bedenselleşmiş biçimi olduğu, pratiğin ve yeniden üretimin kaynağı olduğu söylenebilir. Habitusun oluşum sürecini açıklayan David Swartz'a göre "nesnel yapılar içselleştirilir ve bunlara tekabül eden yatkınlıklara dönüşür; grup mensupları da bunun sonucu olarak bu yapıları, kendi grup üyeleri açısından makul ya da mantıksız, muhtemel ya da imkânsız, doğal ya da tasavvur edilemez olan şeyler olarak tecrübe ederler" (2011, s. 149). Temelde, içinde yaşadığımız toplumsal dünyayı inşa eden de yine bu toplumsallaşmış öznelerdir. Bireysel olarak nitelendirilen kararların, seçimlerin, tutum ve davranışların dahi toplumsal bir yönünün olduğu yadsınamaz bir gerçektir.

Swartz'a göre "faillerin, insanların toplumsal dünya içindeki konumları açısından neyin 'makul' neyin 'mantıksız' olduğu hakkındaki yargıları, habitustan kaynaklanır" (Swartz, 2011, s. 148). Bununla birlikte, "habitus en iyi normatif kuralların açık olmadığı durumlardaki davranış örüntülerini açıklar. Yüksek derecede kodifiye olmuş, düzenli durumlarda ya da maddi ve siyasi açıdan hayatî çıkarların söz konusu olduğu durumlarda, davranış habitusa daha az bağımlıdır" (Swartz, 2011, s. 161). Diğer bir ifadeyle, muğlak durumlarda makul ve mantıksız olana karar verirken bireyin kendi habitusu yani eğilimleri devreye girmektedir. Kurallar açık ve net olduğunda ise, alanda konumlanan eyleyiciler bu yönergelere bağımlı olacağından bunun dışına çıkamayacak, bireysel çözüm ve kararlarını uygulama fırsatı elde edemeyeceklerdir. Habitusun esas rolü tersi durumlarda, yani kurallar belirsizken ortaya çıkmakta, toplumsal ve bireysel tarihinin birikimiyle kendi çözüm yollarını ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, Swartz'a göre, "aktörlerin normlara uyup uymaması veya ritüelleri yerine getirip getirmemesi elde ettikleri çıkarlara bağlıdır" (2011, s. 143). Bourdieu sosyolojisinde alandan elde edilen çıkarlar sonsuzdur ve alana özgüdür. Alanda konumlanan her eyleyicinin elde ettiği bir çıkar bulunmaktadır. Bu bağlamda, Bourdieu'nün ortaya koyduğu aktör tanımı da farklıdır. "Aktörler kurallara uyan ya da normlara itaat eden kişiler değil, çeşitli durumların sunduğu fırsatlara ya da engellere tepki veren stratejik doğaçlamacılar" (Swartz, 2011, s. 144).

Habitusu daha anlaşılır kılmak için Bourdieu'nün bir diğer anahtar kavramı olan alanı da açıklamak gerekmektedir. Çünkü, habitus daima alan ile ilişkili olarak işlerlik kazanmakta, biçimlenmekte ve biçimlendirmektedir. Nispeten özerk sosyal alanlardan (ekonomi, dini siyaset

gibi) bahseden Bourdieu, “alanı hem gerekliliği onunla meşgul olan faillere dayatılan bir güçler alanı olarak hem de faillerin güçler alanının yapısına göre farklılaşan araç ve amaçlarla birbiriyle yüzleştiği, böylece yapısının korunmasına ve dönüştürülmesine katkıda bulunduğu mücadeleler alanı” olarak tanımlar (1998, s. 32). Daha yalın bir ifadeyle, belli bir konumlar bütünü olarak alan, faillerin farklı araç ve amaçlarla mücadele ettiği bir yerdir. Sosyalleşmenin etkilerinden birinin habitus ve alan arasında bir tür orkestrasyon üretmek olduğunu öne süren Bourdieu bunu şu şekilde açıklar: “Alana özgü habitusa sahip olan kişi suda yüzen bir balık ya da etrafındaki havayı soluyan bir kişi gibidir. Yani bu kişiler yerçekiminin farkında değillerdir” (1983, s. 14). Diğer bir ifadeyle, alana uygun habitusa sahip bireyler alanın gerekliliklerine uygun yazılımı sosyalleşme yoluyla önceden taşıdığı için dahil olduğu alana uyumlanmada sorun yaşamayacaktır. Alan ve habitus arasında gelişen bu karşılıklı ve dinamik ilişki Bourdieu’nün *In the Field of Cultural Production* eserinin “Editor’s Introduction” bölümünde şu şekilde özetlenmektedir: “Habitus yapılandırıcı yapılar olarak işlev görmeye yatkın yapılandırılmış yapılar, ‘dayanıklı, dönüştürülebilir eğilimler’ sistemidir” (1993, s. 5). Bu ifadeden hareketle, sosyal olarak alanın yapısına uygun biçimde yapılandırılmış habitus, aynı zamanda alanı da yapılandırmakta ve alanın yeniden üretimine katkı sağlamaktadır. Bu süreçte alanın talepleri gereğince kendini de biçimlendirmekte, değişim ve dönüşüme açık kalmaktadır.

Kavramın, özellikle son yıllarda çevirmen odaklı çalışmalarda sıklıkla kullanıldığı görülmektedir (Simeoni, 1998; Inghilleri, 2003; Sela-Sheffy, 2005; Meylaerts, 2006). Farklı disiplinlerde benimsenen Bourdieu sosyolojisinin anahtar kavramları, çeviribilim alanında da özellikle çevirmen sosyolojisine yönelik çalışmalarda başarıyla uygulanmıştır. Örneğin “The Pivotal Status of the Translator’s Habitus” isimli makalesinde “özel bir çeviri habitusu”ndan bahseden Daniel Simeoni, (1998, s. 4), “başlangıç noktası olarak, işlev gördüğü (özel) alan(lar)ın pratiklerine ihtiyatla uyum sağlamış, karmaşık ve uyumlu bir habitus” tanımı yapar (1998, s. 14). Simeoni’ye göre “Bourdieu habitus kavramının geçerli olması gereken farklı düzeylerle ilgili bir tez ortaya atmasa da aynı başlık altında toplanan çoklu habitus türlerinin -özel, kültürel ve ekonomik, toplumsal ve ulusal- karşılıklı etkileşimini ifade eden dinamik, kararsız veya şaşırtıcı bir türler topluluğu hayal etmek mümkündür” (1998, s. 17). Bu düzeylerin hangisinin habitusu oluşturmada daha etkili olduğu konusu net olmamakla birlikte etkin olduğu düzeylere göre farklılık göstermektedir. Simeoni özellikle Bourdieu’nün özelleştirilmiş alanlar için önerdiği habitus kavramını oldukça gerçekçi bulmaktadır: Habitus alanın gereklilikleriyle uyuşmadığında alana giriş mümkün görünmemekte ve tıpkı sanat alanında olduğu gibi alan ne kadar kısıt uygularsa habitusun o kadar iyi uyumlanacağını ortaya koymaktadır (1998, s. 17). Moira Inghilleri “The Sociology of Bourdieu and the Construction of the ‘Object’” isimli makalesinde habitustan şu şekilde bahseder:

Habitus faillerin dünyada kendilerini evlerinde hissetmelerini sağlayan şeydir, çünkü dünya onların içinde 'vücut bulmuştur'. Bourdieu'nün teorisinde bedene merkezi bir önem atfedilir- bireysel ve toplumsal olan bedensel hegzişte birleşir. Beden, kültürün sınıflandırıcı şemalarının, algılayan özneler tarafından üretilen ve onları (ve diğerlerini) toplumsal uzamda konumlandıran pratik taksonomilerin taşıyıcısıdır. (2005, s. 135)

Jean-Marc Gouanvic ise, “Objectivation, réflexivité et traduction Pour une re-lecture bourdieusienne de la traduction” isimli makalesinde, habitusun ne olduğu üzerine yorum yapmaktansa, çevirmenin habitusunun inşasının metinden yola çıkarak nasıl anlaşılacağı

üzerinde durur (2007, s. 82). Gouanvic'e göre çeviri pratiğinde çevirmenin yorumlama sürecinin yanı sıra bireysel yaşamda içselleştirilmiş kazanımla ilgili süreçler ve çeviri eylemini mümkün kılan toplumsal pratikleri de kapsayan bir başka boyut da bulunmaktadır (2007, 83). Bununla birlikte, pratiğin gerçekleştirildiği alanın durumu hesaba katılmadan sosyal bir yörünge olarak habitustan söz edilemeyeceğinin de altını çizer (Gouanvic, 2007, s. 84). Kısaca çevirmen tercihleri habitusun bir ürünü olarak ortaya çıkmakta ve habitus da alanın koşulları, dayatmaları, kısıtları dikkate alınarak incelenmektedir. Yine Gouanvic'e göre çevirmen habitusu iki kültürün karşılaşmasının bir sonucudur. Yerel kültür çevirmenin birincil habitusudur. İkinci dile çeviri yaptığında habitusu aşına olduğu kaynak metnin yabancılaşma unsurlarını taşımaya ve korumaya daha yatkındır. Bu nedenle metinde daha çok yabancılaşma işaretleri görebiliriz (2007, s. 86). Diğer taraftan, daha dinamik ve kişiye özgü bir habitus tanımı ortaya koyan Reine Meylaerts'in sözleriyle "habitus öznelerin eğilimler biçimindeki içselleştirilmiş sosyal yapılar sistemini ifade eder. Sosyal yapıların telkini, çeşitli ve değişken, bireysel ve kolektif deneyimlerle edinilen yapı ve eyleyici arasında yaşam boyu süren bir etkileşim sürecidir" (2008, s. 93). Meylaerts'in bireye özgü yaklaşımına göre "sosyal pozisyon ve bireysel ve kolektif geçmişin etkisiyle her kültürel aktör sosyal bir kimlik geliştirir. Bu dünyanın ve kişinin oradaki konumunun kesin bir temsilidir" (2008, s. 93). Görüldüğü üzere, Meylaerts kolektif yapının yanı sıra bireysel kimliğe ve bunun habitusun oluşumuna etkisine dikkat çekmiştir. Habitusu kolektif bir tarihin ürünü olmasının yanı sıra biricik ve tek olarak ele alan Meylaerts insan aracının sosyalleşmiş bir birey olarak kavramsallaştırılmasına ve bireysel seviyede bir sosyolojiyle analiz edilmesine ihtiyaç olduğunu belirtir. Özellikle mesleki alanın sınırları belirgin yani otonom değilse bir çevirmenin habitusunu bu kişiselleştirilmiş tarihin oluşturacağını düşünür (2008, s. 94). Bununla birlikte, "çevirmenlerin bireysel düzeyde incelenmesi onların gerçek konumlarını, konumları üzerindeki kısıtların dinamiklerindeki olası rollerini ve mikro-yapısal ve makro-yapısal düzeylerde çeviriye dair seçimlerini kavramamıza yardımcı olur" (Meylaerts, 2008, s. 95). Kısaca, sosyal bir varlık olarak çevirmen yaşadığı çevreden, kurduğu insan ilişkilerinden, içinde bulunduğu toplumdan, bu toplumun yaşam biçimi ve inançlarından etkilenmekte ve bunları çeviri sürecinde tercihlerine yansıtmaktadır. Bu çalışmada da tıpkı Meylaerts'in önerdiği gibi bireysel düzeyde bir inceleme yapılacaktır. Hem alanın hem de kendi fizyolojisinin dayattığı kısıtlarla alanda konumlanan Canan Kim'in böyle bir çalışma için özellikle uygun olduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde King hikayelerinin tanınan çevirmeni Kim'in hayatına dair bilgiler paylaşılacaktır.

2. ÇEVİRMEN CANAN KİM KİMDİR?

Çalışmanın bu bölümünde araştırmaya konu olan kısa hikayelerin çevirmeni Kim ile ilgili derlenen bilgiler aktarılacaktır. Habitus temelinde yapılan mevcut araştırma için, çevirmen ile iletişim kurmak ve soruları doğrudan ona yönelterek eksik noktaları tamamlamaya çalışmak hayati önem taşısa da kendisine ulaşmak mümkün olmamıştır. Bu kapsamda yayınevi ve sosyal medya aracılığıyla denemeler yapılmış; ancak başarılı olunamamıştır. Dolayısıyla, internet üzerinden erişilen bilgiler Kim'in çevirmen profilini analiz etmek için kullanılacaktır. Bu kapsamda, Burcu Taşkın'ın "Çeviri Sosyolojisine Fenomenolojik Yaklaşım: Türkiye'deki Görme ve Ortopedik Engelli Çevirmenlerin Mesleki Alandaki Konumu" isimli Doktora Tezi için yaptığı röportaj (2020), Alper

Kaya'nın 2011 yılında Kayıp Rıhtım isimli bloğunda yer verdiği röportaj² ve yine Birgül Kopuz'un kendi bloğunda 2012 yılında yayınladığı "Mucize Bir Kadın" isimli röportajı³ kullanılacaktır.

Kopuz'un röportajından elde edilen bilgilere göre, Kim Güney Koreli Mustafa Yung Ki Kim ile İzmirli Nurişah Hanımın ilk çocuğu olarak 1973 yılında dünyaya gelmiştir. Kolej yıllarının ardından girdiği yabancı dil sınavında beşinci olan Kim, Dokuz Eylül Üniversitesi Turizm İşletmeciliği Bölümünde okumaya başlamıştır. O zamana kadar mutlu ve sakin bir hayatı olduğunu öğrendiğimiz Kim'in yaşamı 20 yaşındayken geçirdiği kaza ile alt üst olmuştur. Röportajın devamında Kim'in hayata tutunmak için göstermiş olduğu dirençten ve iyileşme umudunu hiç kaybetmemesinden inatçı bir kişilik yapısına sahip olduğunu anlıyoruz. Kopuz'un nispeten kısa olan bu röportajından sonra Kaya'nın Kim ile yaptığı röportajda çeviri süreci ile ilgili bilgiler ediniyoruz. Dikkat çeken soru/cevaplardan bazıları şu şekildedir: Öncelikle, Kaya'nın çeviri sürecinin aşamalarına ilişkin sorusuna cevaben Kim, konuya hâkim olmak için orijinal eseri baştan sonra okuyarak işe başladığını, ardından cümle cümle çeviri yaptığını, çeviri bittikten sonra da tüm kitabı tekrar okuduğunu belirtmiştir. Mükemmeliyetçi kişilik yapısından bahseden Kim, çeviride hiç hata olmamasına dikkat ettiğini de eklemiştir. Hatta, Kim'in özellikle *Kara Kule* serisinden sonra okurlardan geri bildirim almak, varsa hatalarını düzeltmek ve kendisinin aldığı zevki okura aktararak aktarmadığını görmek için "çevirmen" adı altında forumlarda gezindiğini belirtmesi bu özelliğini açıkça ortaya koymuştur.

Son olarak Taşkın'ın röportajı Kim'in çeviri hayatı ile ilgili oldukça detaylı bilgi elde edinememizi sağlıyor. Taşkın'ın röportajına göre Kim, Turizm İşletmeciliği Bölümü birinci sınıf öğrencisiyken geçirdiği trafik kazasının ardından çevirmenliğe başlıyor. Tekerlekli sandalyeye mahkûm olan ve parmaklarını kullanamayan Kim, klavyede yazı yazabildiğini keşfedince çeviri yapabileceğini düşünüyor ve 1998 yılında küçük bir yayınevi için çalışmaya başlıyor (Taşkın, 2020, s. 197). Burada belli bir tecrübe edinen Kim, ardından aralarında Altın Kitapların da bulunduğu daha büyük yayınevlerine başvuruyor ve 2002 yılında bir King ve Peter Straub eseri olan *Kara Evi* çeviriyor (Taşkın, 2020, s. 197). Ortaokul ve lise yıllarında King eserleri okuduğunu belirten Kim'in daha o yıllarda korku edebiyatını ve King'i takip ettiğini anlıyoruz (Taşkın, 2020, s. 197). Taşkın'ın çeviri yaparken en çok hangi konularda zorlanıyorsunuz, örneğin küfürleri çevirirken tereddüt ediyor musunuz? sorusuna Kim özellikle iki kelimenin birleştirilerek yeni bir anlam üretildiği durumlarda anlama sadık kalarak çeviri yaptığını, sade bir dil kullanıldığında bu sorunu yaşamadığını ve küfür çevirmek zorunda kaldığında bağlamı ve karakteri değerlendirdiğini belirtiyor (2020, s. 197). Yine Taşkın'ın çeviri sonrası sürece dair sorusuna cevaben Kim, basım aşamasına kadar çeviriyi üç kez okuduğunun altını çiziyor (2020, s. 197). Bunun yanı sıra, çeviriyi bitirip yolladıktan sonra yapılan değişikliklerden haberdar olmadığını, bunun için tekrar okuma yapmadığını, ancak röportaj esnasında sorulan bu soru üzerine yaptığı okumada kelimelerde ufak değişiklikler yapılmış olduğunu ekliyor (2020, s. 197). Kendisini profesyonel bir çevirmen olarak tanımlayan Kim, çeviri yaparken hikâye ile arasına mesafe koyduğunun, karakterlerle duygusal bağ kurmadığının da altını çiziyor (2020, s. 198).

² <https://www.kayiprihtim.org/portal/roportajlar/canan-kim-ile-roportaj/> (erişim 03.06.2023)

³ <http://bkopuz.blogspot.com/2012/01/mucize-bir-kadnn-hikayesi.html> (erişim 03.06.2023)

Çeviri yaparken yayınevi ve toplum tarafından kısıtlandınız mı? sorusuna ise Kim'in cevabı şöyle oluyor: "Kısıtlandığımı hissetmemekle birlikte belirli hassasiyetler olabileceğini düşünerek bir küfürlü kelimeyi noktalı yazmaya karar verdim. Günlük hayatında hiç küfür kullanmayan biri olarak bazen çeviri sırasında kullandığım kelimedenden şüpheye düşebiliyorum. Böyle anlarda çevremden fikir alıyorum" (2020, s. 198). Kim'in bu ifadesi mevcut çalışma için oldukça önemlidir. Buradan, Kim'in toplumun hassasiyetlerine aykırı olabilecek ifadeleri yumuşattığını veya yakınlarına danışarak risk almak istemediğini öğreniyoruz. Bu bağlamda, çevirmenin toplumsal kabullerle ters düşmek istemediği, toplumun dinamiklerine aykırı davranmadığı açıktır. Geçirdiği kazanın ardından iş bulmakta zorlanan, fiziksel engelinden dolayı oldukça yavaş iş teslim eden ve hayatını bu şekilde kazanan bir çevirmen olarak işini kaybetmek istememesi ve toplumun değerlerine ters düşmeden çeviri eylemini gerçekleştirmesi oldukça anlaşılır bir durumdur. Yine Kim'e çeviri sırasındaki seçimleri sorulduğunda kendisi için en önemli olanın metni Türkçeye mümkün olduğunca doğru ve iyi çevirmek olduğunu ve başka endişelerinin pek olmadığını söylüyor (2020, s. 198). Kim aynı zamanda yayınevi tarafından uygulanan hiçbir kısıtla karşılaşmadığının da altını çiziyor (2020, s. 199). Ayrıca, Kim çeviri işinin ciddiyetinden, eğitimin ve bir çevirmenin kişisel gelişimini sürdürmesinin kaliteli çeviriler için öneminden de bahsediyor (2020, s. 199). Son olarak, Taşkın'ın yaptığı bir başka söyleşide Kim içe dönük kişilik yapısını da ortaya koyuyor (2020, s. 200). Taşkın'ın doktora tezi için gerçekleştirdiği bu kısa ama önemli röportajdan Kim'in çeviri işini ciddiyetle ve severek yapmasının yanı sıra engelli bir çevirmen olarak alanda işgal ettiği kırılmalı ve kaygan konumdan dolayı dikkatle ve toplumun hassasiyetlerini göz önünde bulundurarak çeviri yaptığını anlıyoruz. Kim mesleğe bu kırılmalı konum içinde başladığı için kaza öncesi ve sonrası şeklinde bir değerlendirme yapmak mümkün değildir. Dolayısıyla tüm değerlendirmeler bu konum çerçevesinde yapılacaktır.

3. KARŞILAŞTIRMALI ÇEVİRİ ANALİZİ

3.1. 1408, Lunapark Treni ve L.T.'nin Ev Hayvanları Teorisi Üzerine

Gotik eserlerin kurgusal yapısı, anlatım açısı, anlatıcı tutumu ve zaman akışı ile genellikle birbirine benzemektedir. Kurgusal ve yapaylık ön plandadır. Zamanda sıçramalar, ileri geri gitmeler vardır. Sıklıkla kullanılan kahraman anlatıcı okur tarafından özdeşleştirilir ve okur kendi korku ve kaygılarıyla yüzleştirilir (Balık, 2014, s. 167). Bu alanda oldukça başarılı eserler veren King, gotik edebiyatın ve korku romanının en bilinen yazarlarından biridir. King romanlarında ana karakter olarak "yazar karakterlerini" kullanmaktadır. *Misery*'deki Paul Sheldon, *The Dark Half*'teki Tha Beaumont bu yazım tarzının örneklerini yansıtmaktadır. Bununla birlikte, King Richard Bachman mahlasını kullanarak da bazı yayınlar yapmıştır. King'in pek çok çalışmasındaki psikolojik gotik stil yerine karanlık ve kuşkucu atmosfer Bachman romanlarının ana özelliklerindedir (Shabrang&Amely, 2020, s. 44). King romanlarında "semboller ve benzersiz karakterlerin yanı sıra gerçekçi bir ortam sunar ve güçlü psikolojik analizle birlikte birleştirici ve keşfedici gotik unsurların arayışı içindedir" (Shabrang&Amely, 2020, s. 44).

Bu çalışmaya konu olan King öyküleri 2002 yılında Altın Kitaplar tarafından yayımlanan *Karanlık Öyküler* (Everything's Eventual) koleksiyonu içinde yer almaktadır. Resmi internet sitesinde yer alan bilgilere göre 1959 yılında kurulan Altın Kitaplar Yayınevi 64 yıldır faaliyet göstermektedir.

Bilinçli bir yayın politikasının sonucu olarak yayın hayatına dünya klasiklerini yayımlayarak başlamış, daha sonra dönemin en başarılı çevirmenleriyle çalışarak çok satan yazarların eserlerini, polisiye ve macera kitaplarını, aşk romanlarını ürün yelpazesine eklemiştir. Çocuk ve genç edebiyatı alanında da pek çok çeviri eserin yayımlanmasına öncülük etmiştir. Kurumsal bildirgede, en büyük zorluğun yabancı dilde yazılmış bir eseri kendi dilinde yazılmış gibi çevirmek olduğu ve bu sorunun alanında yetkin bir editoryal kadro ile çözümlendiği ifade ediliyor. Yayınevinin bilgilendirmeyi, aydınlatmayı, eğlendirmeyi, heyecanlandırmayı ve mutlu etmeyi amaçladığı belirtiliyor. Yıllar içinde, Agatha Christie, Barbara Cartland, Harold Robins, Isaac Asimov, Arthur Hailey, Mario Simmell, Robert Ludlum, Clive Cussler, Stephen King gibi isimler yayınevinin yazar listesine giren isimler arasındadır⁴.

İncelemesi yapılan öyküleri kısaca özetlemek gerekirse, tüm öyküler genel olarak tek bir karakter ve mekân üzerinden gitmektedir. İlk olarak "1408" isimli öykü sayılarının toplamı on üç olan 1408 numaralı odada geçmektedir. Hayalet hikayeleri yazan Mike Enslin, ilk üç kitabının ardından tekrar bir kitap yazmaya karar verir ve bu amaçla, kitabının en ilgi çekici bölümü olacağını düşündüğü, hayaletli olarak bilinen 1408 numaralı oda için otel müdürü Olin'den izin ister. Öykü Mike ve Olin'in otel lobisindeki sohbetiyle başlar. Mike'ın 1408 numaralı odaya girmesiyle doğüstü pek çok olay yaşanır. Değişik sesler duyan ve halüsinasyonlar gören Mike kendisini daha önce inanmadığı paranormal olayların içinde bulur. Orada bulduğu bir kutu kibriti yakıp kendini ateşe vererek odanın gücünün etkisini azaltır ve kendini dışarı güçlkle atar. Tesadüfen orada olan bir otel misafiri tarafından kurtarılır. Bu olayın ardından bir daha roman yazamaz. Yaşamaları bile mucizedir. Çünkü bu oda daha önce elli altı ölüme sebep olmuştur.

"Lunapark Treni" isimli diğer öykü ise üniversite öğrencisi Alan'ın başka bir şehirde yaşayan annesinin rahatsızlanıp acilen hastaneye kaldırıldığını öğrenmesi ile başlar. Hikâye haberi alır almaz hastaneye ulaşmak için harekete geçen Alan'ın otostop yolcuğu sırasında başından geçen doğüstü olayları anlatır. Yolculuğuna eski bir Dodge kullanan yaşlı bir çiftçi ile başlayan Alan bu sürücünün gereksiz sorularından ve kötü kokusundan rahatsız olunca başka bir araçla devam etmek ister ve kendisini aracına almayı kabul eden bir diğer esrarengiz sürücüyle ürkütücü bir yolculuğa çıkar. King bu öyküde bizi gerilimin ve iç hesaplaşmaların dozunun hiç eksilmediği bir maceraya sürükler.

"L.T.'nin Ev Hayvanları Teorisi" isimli üçüncü öyküde ise eşinin küçük bir not bırakarak ortadan kaybolmasının ardından L.T. oldukça üzgündür ve yaşadıkları her şeyi sorgulamaktadır. Bir kedi ve bir köpek sahibi olan çift uzun süredir mutsuz bir evliliğin sorunlarıyla boğuşmaktadır. Eşinin Baltalı Adam'ın bir diğer kurbanı olabileceğini düşünen L.T. evliliklerinde yaşanan anlaşmazlıkları ev hayvanlarının arasındaki ilişkiyle benzerlikler kurarak anlatmaktadır. Ancak L.T. görüldüğü kadar masum değildir. Yine oldukça sarsıcı olan bu öyküde King gerilimin dozunu azaltmadan okuru rahatsız etmeye devam etmektedir.

3.2. 2000'li Yıllarda Toplumsal Hayat

Mevcut çalışma yöntem olarak sosyolojinin araçlarını kullandığı için dönemin toplumsal koşullarına kısaca değinmek önem arz etmektedir. Eserin çevirisinin yayımlandığı yıllarda

⁴ <https://www.altinkitaplar.com.tr/kurumsal/> (erişim. 14.12.2023)

Türkiye’de yaşanan toplumsal değişimler çarpıcıdır. Özellikle 2000-2010 yılları arasında Türkiye ekonomik, toplumsal, kültürel ve siyasi açıdan önemli dönüşümler geçirmiştir. Ekonomik açıdan hızlı bir ivme kazanarak on yılda dünyanın 17. büyük ekonomisi konumuna gelmiştir (Tambaş, 2011, s. 30). Aynı dönemde gerçekleşen siyasal değişimler de oldukça dikkat çekicidir. 90’lı yılların koalisyon hükümeti dönemleri son bulmuş, 2002 yılında sağ-muhafazakâr görüşlü tek bir partinin iktidar olduğu bir döneme girilmiştir. Bu başarı özellikle 2001 krizi sonrası yapılan ekonomik reformlarla ilişkilendirilmiştir (Tambaş, 2011, s. 31-32). Anlaşılacağı üzere, 2000’li yıllar ciddi bir ekonomik krizin ardından iktidara gelen ve özgürlükçü söylemleriyle “yenilikçi kanat” (Özalp, 2019, s. 90) olarak tanımlanan muhafazakâr bir sağ parti dönemine tekabül etmektedir. Ekonomik ve siyasal gelişmeler uzun vadede toplumsal ve kültürel değişimlere de sebep olmuştur. Köyden kente göçlerin durması, şehre göçenlerin yerleşik hale gelmesi, varoş bölgelerde işsizlik oranının tırmanması yaşanan bu değişimlerden bazılarıdır. Bununla birlikte tüketilen nesnelere aracılığıyla statü edinme çabası orta sınıftan alt sınıflara geçmiş, alışveriş merkezleri yeni yaşam alanları olmuştur (Tambaş, 2011, s. 33-34). Kültürel açıdan değişimlerde de temelde ekonomik parametre etkili olmuştur. Batı kapitalizmi kültür ürünlerini tüketim ideolojisini yaygınlaştırmak amacıyla kullanmış, küresel ölçekte benzeşik bir yaşam tarzı oluşturmaya çalışmıştır (Tambaş, 2011, s. 36). Kısaca tüketim üzerine kurulu bir ekonomi politikası ve beraberinde popüler kültüre hizmet eden ürünler benimsenmiştir.

Çalışmamızla doğrudan ilgili olan bir diğer konu da özellikle 12 Eylül Askeri Darbesi’nin etkisiyle 2000’li yıllara kadar kültürel alanda varlığını sürdüren sansür geleneğidir. Bu alanda hem devletin sıkı bir kontrolü olmuş hem de kültürel üretim alanının içinde yer alan eyleyiciler oto-sansür uygulamıştır (Tambaş, 2011, s. 88). Devlet tarafından uygulanan sansür oldukça etkili olmakla birlikte, yaptırımlar sona erdikten sonra bile mevcut ideolojilerin hakimiyetini devam ettirdiği bir ortamda eyleyicilerin oto-sansür uygulamasına yol açmaktadır. Nitekim sansür konulu çalışmada Taş “toplumdaki bazı grupların bakış açılarının, belli kesimlerin yarattığı algıların ve politik açıdan önemli konulardaki yetkililerin düşüncelerinin dolaylı olarak sansürü getirebileceğinin altını çizer” (2018, s. 157). Hükümet 2000’li yıllardan sonra daha özgür bir ortam vaat etse de oto-sansür kültürel üretim alanında kendini göstermeye devam etmiş ve oldukça da başarılı olmuştur. Feyza Özalp’e göre, “Cumhuriyetin ilk yıllarından başlayan oto-sansür, şiddetli bir ivmeyle sistemli sansür uygulamaktan kaçınmayan baskıcı rejimlerin yapamadığını başarmış, bunun sonucunda, sanatçı hukuki veya hukuk dışı uygulamalara maruz kalacağını öngörerek sanatında tedbirli davranmaya başlamıştır” (2019, s. 220). Aynı durumun kültürel üretim alanı içerisinde yer alan çevirmenler için de geçerli olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Kısaca, iktidar partisinin henüz muhafazakâr kanattan yana tavrını koymadığı ve daha özgürlükçü söylemlerde bulunduğu 2000’li yıllar düşünüldüğünde, geçmiş yıllarda hissedilen baskı söylemlerinin etkisi azalsa dahi toplumda tam anlamıyla karşılık bulmasının uzun yıllar alacağı açıktır. Bu nedenle, eserin çevirisinin yapıldığı 2002 yılı, seçim yılı olması nedeniyle, geçmiş ile gelecek arasında bir eşik olarak nitelendirilebilir. Toplumsal arka plandaki bu değişimlerin çevirmen kararları üzerinde, özellikle de oto-sansür açısından etkili olduğu düşünülmekte ve bu bakış açısı analizde önemli bir yer tutmaktadır.

3.3. Karşılaştırmalı Çeviri İncelemesi

King'in üç kısa öyküsünün karşılaştırmalı çeviri analizinin yapılacağı bu bölümde daha önce de belirtildiği gibi çevirmenin erek metne farklı bir ifade kullanarak aktardığı veya hiç aktarmadığı sözcük, sözcük öbeği veya cümleler üzerinde durulacaktır. Bu analizden yola çıkarak çevirmen kararlarına etki eden sosyo-kültürel faktörler belirlenecektir. Yapılan çeviri karşılaştırmasında erek metne aktarılmayan pek çok örneğe rastlansa da araştırma konusu çerçevesinde yalnızca sosyo-kültürel faktörlerle ilişkilendirilebilecek örnekler üzerinde durulmuştur. Analiz sonucunda *toplumsal yapı ve din* çevirmen tercihlerini etkileyen iki temel sosyo-kültürel faktör olarak karşımıza çıkmıştır. Toplumsal yapı başlığı altında *müstehcenlik, argo, kültürel ifadeler* olmak üzere üç alt başlık oluşturulmuştur. Çalışmanın bundan sonraki kısmında 1408 öyküsü için *1408 Lunapark Treni için LT, L.T.'s Evcil Hayvanlar Teorisi için EHT* kısaltması kullanılacaktır. Toplumsal yapı başlığı altında yer bulan müstehcen ifadelerin çevirisine dair örnekler aşağıdaki gibidir:

King: ...in its own way it was as new york as the blond in her black off-the shoulder dress, her smell of perfume and her unarticulated promise of sleek New york sex in the small hours of the morning (1408, s. 369).

Kim: ...kendine has bir yönden bu otel de en az omuzları açık siyah gece elbisesi giymiş çiçek kokulu parfümü olan o sarışın kadar New York'tu (375).

Yukarıdaki örnekte King'in metninde bulunan "her unarticulated promise of sleek New york sex in the small hours of the morning" (sabahın erken saatlerinde dile getirilmemiş gösterişli New York seksi vaadi) ifadesinin çevirmen tarafından erek metne aktarılmadığı görülmektedir. Çevirmenin bu tercihi, müstehcen ifadelerin erek kültürde kaynak kültürdeki kadar kolay ifade edilememesi ile açıklanabilir. Çevirmen, erek kültürün değerler sistemi içinde bu tür konuların toplum önünde konuşulmaması gerektiğinin farkındadır. Bu ifadeye, toplumu rahatsız edebileceği düşüncesiyle yer vermediği tahmin edilmektedir. LT adlı hikâyede de benzer örnekler bulunmaktadır. Müstehcen sayılabilecek bir görüntüyü tasvir eden bir ifadenin yok edildiği örnek aşağıdaki gibidir:

King: The elevator door opened on another poster. This one showed a cartoon finger pressed to big red cartoon lips (LT, 436).

Kim: Asansör katta durdu ve kapısı açıldı. Karşıda bir çizgi poster vardı (441).

Örnekte "This one showed a cartoon finger pressed to big red cartoon lips" (Bu posterde büyük kırmızı dudaklara bastırılmış bir parmak görülüyordu) ifadesinin çevirmen tarafından silindiği görülmektedir. Bu ifade bir önceki örnek kadar müstehcenlik içermese de çevirmenin benzer nedenlerle erek metne aktarmadığı düşünülmektedir. Büyük kırmızı dudakların çağrıştırdığı imge çevirmeni rahatsız etmiş gibi görünmektedir. Müstehcenliğin yanı sıra siyasi bir gönderme de içeren ve çevirmenin her iki ifadeyi de erek metne aktarmadığı bir diğer örnek şu şekildedir:

King: I kept it in the top drawer of my bedside table, along with a couple of combs, my two sets of cufflinks, and an old political button that said BILL CLINTON, THE SAFE SAX PRESIDENT—but then it came up missing (LT, 444).

Kim: ...iğneyi, taraklarım ve iki çift kol düğmem ile birlikte yatağımın başucundaki komodinin çekmecesinde saklıyordum ama o gün bulamadım (449).

Görüldüğü üzere, King'in dönemin Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Bill Clinton'un Beyaz Saray stajyeri Monica Lewinsky ile yaşadığı skandal ilişkiye gönderme yapan "Bill Clinton, the safe

sax president” (Bill Clinton, güvenli sakso başkanı) ifadesi erek metne hiç aktarılmamıştır. Diğer örneklere kıyasla daha rahatsız edici olan bu ifadenin, hedef kültürde müstehcenliğin bir tabu olması ve genç okurların bu siyasi göndermeyi anlamayacak olması nedeniyle aktarılmadığı düşünülmektedir. Çevirmen bu tür ifadelerde risk almamayı tercih etmiştir. Son olarak EHT’de rastlanan bir diğer örnek aşağıdaki gibidir:

King: Try always being the one that ends up laying with the small of your back in that come-spot, or the one that goes to the toilet in the middle of the night and the guy’s left the goddam ring up and you splash your can right down into this cold water (271-272).

Kim: Gece yarısı tuvalete gittiğinizi ve adam lanet olası klozet kapağını açık bıraktığı için kışının soğuk suya girdiğini düşünün (276).

Benzer biçimde cümlelerin müstehcen bir ifade barındıran ilk kısmı çevirmen tarafından erek metne hiç aktarılmamıştır. Kaynak metinde King’in erkeklerin kadınları anlayabilmesi için kullandığı “Try always being the one that ends up laying with the small of your back in that come-spot, (her zaman o gelme noktasında sırt üstü yatan kişi olmayı deneyin) ifadesi erek metinde yer almamaktadır. Kısacası müstehcen ifadeler üç hikâyede sadece dört kez geçmesine rağmen çevirmen bu ifadeleri her seferinde erek metne aktarmamayı tercih etmiştir. Çevirmenin bu tercihinin toplumsal değerlerle ters düşmeme çabasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Analizde ayrıca toplumsal yapı başlığı altında kaynak kültüre ait çeşitli ifadelerin erek metne aktarılıp aktarılmadığı da incelenmiştir. Bu ifadeler kimi zaman popüler kültürün izlerini taşıırken kimi zaman da öteki kültürün temsilcisi olan eserlere yapılan göndermeler şeklinde karşımıza çıkmıştır. Sonuç olarak çevirmenin bu ifadeleri sistematik bir biçimde sildiği görülmüştür. Bu davranış, kaynak kültürü yansıtan bu tür ifadelerin çevirmen tarafından korku türünde gerekli görülmemesinden veya aktarılsa bile bu ifadelerin erek kültürde anlaşılmayacağı düşünülmesinden kaynaklanabilir. Bununla birlikte, kültüre özgü ifadelerin çevirisine sosyolojik bir gözle baktığımızda çevirmenin sıklıkla kullandığı silme yöntemi korku türünün konumuyla da ilişkilendirilebilir. Daha önce de belirtildiği gibi bu türün Türkiye’de gelişimi sosyo-politik koşulların etkisiyle Batı’dan farklı ilerlemiş ve Türk yazarlar tarafından hak ettiği değeri görememiştir (Balık, 2014). Korku türünün geçmişten süregelen bu konumunun günümüzde de devam ettiği ve bu bakış açısının korku türünün çevirisine yansıtılarak yapılan çevirileri özensiz hale getirdiği düşünülmektedir. Kültürel ifadelerin silindiğini gösteren örnekler aşağıdaki gibidir:

King: Still, he had gone to Iowa. He had studied with Jane Smiley. He had once been on a panel with Stanley Elkin. He had once aspired (absolutely no one in his current circle of friends and acquaintances had any least inkling of this) to be published as a Yale Younger Poet. And, when the hotel manager began speaking the titles aloud, Mike found himself wishing he hadn’t challenged Olin with the recorder. Later he would listen to Olin’s measured tones and imagine he heard contempt in them. He touched the cigarette behind his ear without being aware of it (1408, 369).

Kim: Yine de Iowa’ya gitmiş, Jane Smiley ile birlikte çalışmıştı. Bir keresinde Stanley Elkin ile bir panele katılmıştı. Otel müdürü başlıkları yüksek sesle okumaya başladığında kaydı başlatmamış olmayı diledi. Daha sonra Olin’in ölçülü ses tonunu dinleyecek ve sesinde bir küçük görme tınısı duyduğunu hayal edecekti. Farkında olmadan kulağının arkasındaki sigaraya dokundu (376).

Yukarıdaki örnekte “He had once aspired (absolutely no one in his current circle of friends and acquaintances had any least inkling of this) to be published as a Yale Younger Poet” (Bir zamanlar (şu anki arkadaş ve tanıdık çevresinden hiç kimsenin bundan en ufak bir haberi bile yoktu)

Yale Genç Şairi olarak yayınlanmak istemişti) ifadesi erek metinden tamamen silinmiştir. Yale Genç Şairler Serisi, Yale Üniversitesi Yayınevinin gelecek vaat eden bir Amerikan şairinin ilk koleksiyonunu yayınlamayı amaçlayan yıllık bir etkinliğidir⁵. Çevirmenin kaynak kültür için anlamlı ve anlaşılır olan bu ifadeyi erek kültürde karşılığı olmadığını düşünerek aktarmadığı düşünülmektedir. Benzer bir örnek aşağıdaki gibidir:

King: He embarrasses me into turning off my tape recorder and then he turns into Boris Karloff hosting the All-Star spook weekend (1408, 374).

Kim: Önce beni utandırıp teybi kapatmama neden oluyor, sonra beni göklere çıkarıyor (381).

Bu örnekte de Frankenstein tiplmesiyle ünlü İngiliz sinema ve tiyatro oyuncusu Boris Karloff'un ismi ve Amerikan Basketbol Ligi NBA'in bir organizasyonu olan All Star Weekend (spook ile kelime oyunu yapıldığı görülmektedir: All-Star hayalet hafta sonu) ifadelerinin geçtiği cümle çevirmen tarafından silinmiştir. Bir diğer örnek ise şu şekildedir:

King: That a door should be crooked... well, that a little of that old Cabinet of Dr. Caligari charm (1408, 388).

Kim: Bir kapının eğik durması... eh bu biraz çekici sayılırdı (394).

Görüldüğü üzere, cümlelerin ikinci yarısında bulunan "well, that a little of that old Cabinet of Dr. Caligari charm" ifadesi çevirmen tarafından erek metne aktarılmamıştır. Cümlelerin bu kısmında orijinal ismiyle Robert Weine'in 1920 yapımı "Das Cabinet des Dr. Caligari" filmine bir gönderme yapılmaktadır. Bu film Alman dışavurumcu sinemasının ilk örneği kabul edilir ve gizemli bir cinayet öyküsünü anlatır. Filmde resimli panolardan oluşan dekorlar, boyayla elde edilmiş gölgeler, eğik bacalı, yamuk duvarlı evleriyle fantastik ve ürkütücü bir dünya sunulmaktadır.⁶ Kaynak metinde geçen (Türkçe ismiyle) "Dr. Caligari'nin Muayenehanesi" filmiyle korku edebiyatına bir gönderme yapılsa da çevirmen bu ifadeyi yok saymıştır. Karşılaşılan bir başka örnek ise şöyledir:

King: The yellowish-orange fruit-to Mike it looked like a bowl of fruit painted by the light of a suffocating equatorial sun, a Paul Bowles desert sun-tilted to the right (1408, 388).

Kim: Turuncusu-sarı renkle boyanmış meyvelerin resmi, Mike'a, batmak üzere olan, can çekişen güneşin ışıkları altında duran bir meyve kasesi gibi görünüyordu (395).

Paul Bowles, tam adıyla Paul Frederic Bowles, Amerika doğumlu besteci, çevirmen ve şiddet içeren olayların ve psikolojik çöküşlerin tarafsız ve zarif bir üslupla anlatıldığı roman ve kısa öykülerin yazarıdır⁷. King'in yine korku edebiyatıyla bağlantılı olarak gönderme yaptığı bu ismin de çevirmen tarafından erek metne aktarılmadığı görülmektedir. Aşağıda verilen ikinci örnekte de benzer bir durum söz konusudur.

King: It would be like sleeping inside that goddam still life, sleeping in that horrible hot Paul Bowles room you couldn't see. (1408, 392)

Kim: O lanet olası meyve kasesi resminin içinde, etrafın zorlukla görülebildiği o korkunç odada uyumak gibi bir şey olurdu (398).

Görüldüğü üzere, çevirmen bir önceki örnekte olduğu gibi kaynak metinde geçen "the horrible hot Paul Bowles room" (o korkunç sıcak Paul Bowles odası) ifadesini erek metne aktarmamayı tercih etmiştir. 1408'den alınan bir diğer örnek ise aşağıdaki gibidir:

⁵ <http://yalebooks.yale.edu/yale-series-of-younger-poets-rules> (erişim 05.06.2023)

⁶ <https://www.sinefil.com/title/qyql26g> (erişim 05.06.2023)

⁷ <https://www.britannica.com/biography/Paul-Bowles> (erişim. 05.06.2023)

King: His head was clear—the strong whiff of sulfur and the sudden rising heat from his shirt had done that much—but the room maintained its insanely Moorish aspect. Moorish was wrong, not even very close, but it was the only word that seemed even to react toward what had happened here . . . what was still happening. He was in a melting, rotting cave full of swoops and mad tilts (1408, 398).

Kim: Düşünebiliyordu -kükürdün keskin kokusu ve gömleğinden yükselen ani ısı, aklını biraz olsun başına getirmişti- ama oda hâlâ düzelmemişti. Her şey eriyor, iç içe geçiyor gibiydi. Mike, erimekte ve çürümekte olan eğimler ve delice hamlelerle dolu bir mağaranın içinde gibiydi (404).

Yukarıdaki örnekte başka bir kültüre ait olan “Moorish aspect. Moorish was wrong, not even very close, but it was the only word that seemed even to react toward what had happened here . . . what was still happening” ifadesinin çevirmen tarafından silindiği görülmektedir. “Mağribi”, “Fas’a ait” anlamına gelen “Moorish” sözcüğü kaynak metinde Fas mimarisinin geometrik öğelerine vurgu yapmak amacıyla kullanılmış; ancak çevirmen bu kavramı “Her şey eriyor, iç içe geçiyor” ifadesiyle açıklama yaparak aktarmayı tercih etmiştir. Korku türünde mekânsal öğelerin ayrı bir yeri olduğu düşünülürse, okuyucunun korku atmosferini yaşayabilmesi için bu tür ifadelerin net olarak aktarılması gerekmektedir. Bu bağlamda kültürel öge korunarak bir açıklama yapılabilir. Çeviriyi şu şekilde yapmak mümkündür: Kafası berraktı -güçlü kükürt kokusu ve gömleğinden yükselen ani ısı aklını başına getirmişti- ama oda karmaşık ve iç içe geçmiş haliyle delicesine Mağribi görünümünü koruyordu. Mağribi kelimesi yanlış, yakınından bile geçmiyordu ama burada olanlar için kullanılabilecek tek kelime buydu. Eriyen, çürüyen bir mağaranın içindeydi. LT’den alınan kültürel örnekler ise aşağıdaki gibidir:

King: I t was a stroke,” she said in that long and drawling Yankee accent of hers (LT, 406).

Kim: "Kriz geçirmiş," dedi kelimeleri uzatarak (411).

Çevirmenin “long and drawling Yankee accent of hers” (uzun ve çekingen Yanki) ifadesini tıpkı diğer örneklerde olduğu gibi erek metne aktarmadığı görülmektedir. Bir sonraki örnek ise şöyledir:

King: ...as the dark drew down and I stood there at the crossroads, it was too easy to think of that story about the monkey’s paw (LT, 413).

Kim: Karanlık çökerken, öyle bir yerde olmak, insanın aklına kötü fikirler üşüşmesine sebep oluyordu (LT, 418).

Bu örnekte de YY Jacobs tarafından kaleme alınmış Amerikan Edebiyatına ait bir kısa korku hikayesi olan *Monkey’s Paw* (Maymunun Pençesi), tıpkı diğer kültürel göndermeler gibi çevirmen tarafından silinmiştir.

Toplumsal yapı altında incelenen son alt başlık argo ifadelerin çevirisiyle ilgilidir. Çevirmen, Taşkın ile yaptığı röportajda (2020), bu tür ifadelerin çevirisinin kendisini zorladığını, hatta karar verirken başkalarının fikrini aldığını bizzat belirtmiştir. Bunun yansımalarını çevirilerinde de görmekteyiz. Analizde argo içeren örneklere çok fazla rastlanılmasa da var olanların çevirmen tarafından genellikle yumuşatıldığı görülmüştür. Bulunan örnekler şu şekildedir:

King: Lying on her bed after he’d gone, crying, and when I came in to sit beside her she had tried to smile and said ADC didn’t stand for Aid to Dependent Children but Awful Damn Crapheads (LT, 427).

Kim: Annem, adam gittikten sonra yatağına yatıp ağlamış, yanına gittiğimde gözyaşları içinde gülümsemeye çalışarak bana sarılmış, adamın burnunun ne komik olduğunu görüp görmediğimi sormuştu. Adamın burnu o kadar komik değildi ama yine de gülmüştüm. O da gülmüştü (432).

Bu örnekte “Aid to Dependent Children” (Bağımlı Çocuklara Yardım) ve bu ifadenin yerine ironi yapmak amacıyla kullanılan “Awful Damn Crapheads” (Berbat Lanet Kafalar) ifadeleri çevirmen tarafından yok edilerek yerine kaynak metinde var olmayan ifadeler eklenmiştir. Bir başka örnek ise şöyledir:

King: For people like us, little people who went scurrying through the world like mice in a cartoon, sometimes laughing at the assholes was the only revenge you could ever get (LT, 427).

Kim: Eğer bizim gibi dünyanın bodrumlarında gezinen farelerdenseniz, bazen alçaklardan intikam almanın tek yolunun onlara gülmek olduğunu keşfedersiniz (432).

Çevirmen yukarıdaki örnekte yine argo bir ifade olan “asshole” sözcüğünü yumuşatarak “alçaklar” şeklinde aktarmayı tercih etmiştir. EHT adlı hikâyede geçen örnekler ise şöyledir:

King: That cat loved my ass (EHT, 267).

Kim: O kedi bana bayılırdı (271).

Örnekte geçen “love my ass” (kıçımdan ayrılmazdı) ifadesinin çevirmen tarafından yumuşatılarak, “bana bayılırdı” şeklinde çevrildiğini görmekteyiz. Bir diğer örnek ise şu şekildedir:

King: Fucking dog. Man’s best friend my ass (EHT, 271).

Kim: İnsanın en iyi dostuymuş, hıh, kıçımın kenarı (275).

Bu örnekte de yine argo bir ifade olan “fucking dog” çevirmen tarafından silinmiştir.

Aşağıdaki örnekte ise çevirmenin bağımlılık yapan bir maddenin ismini erek metne aktarmaktan kaçındığı görülmektedir:

King: Bob Dylan sang about the lonesome death of Hattie Carroll, Tom Paxton sang about his own ramblin’ pal, and then Dave Van Ronk started to sing about the cocaine blues (LT, 442).

Kim: Bob Dylan, Hattie Carroll’un yalnız ölümü hakkında, ardından Tom Paxton, avare arkadaşı hakkında bir şarkı söyledi ve sonra Dave Van Ronk, melankolik bir şarkıya başladı (447).

Çevirmen kaynak metinde bulunan “cocaine blues” (kokain depresyonu/bunalımı) ifadesini erek metne melankolik şarkı şeklinde aktarmayı tercih etmiştir.

Çevirmeni etkilediği düşünülen ikinci sosyo-kültürel faktör ise din ögesine dair örneklerden oluşturmaktadır. Yapılan analizde çevirmenin erek metinde kaynak kültüre ait dini göndermeleri sildiği görülmektedir. Örnekler şu şekildedir:

King: Hell, even a Seventh-Day Adventist fresh out of college and doing his merit badge rounds will steal if you put enough temptation in his way, and that’s the worst kind of person to tempt, because they feel it more than the rest of us’ (EHT, 266).

Kim: Lanet olsun, teşvik edilirse kolejden yeni mezun olmuş iyi aile çocuğu bile hırsızlık yapabilir ve böyleleri, teşvik edilecek en son kişilerdir,' derdim (271).

Bu örnekte King, İsa Mesih’in ikinci kez geleceğine inanan bir inanç topluluğu olan Adventistlere⁸ dini bir gönderme yaparak “even a Seventh-Day Adventist” (Yedinci Gün Adventisti) ifadesini kullanmış; ancak bu gönderme çevirmen tarafından silinmiştir. Bunun yerine çevirmen tamamen farklı bir anlamı olan “kolejden mezun olmuş iyi aile çocuğu” ifadesini tercih etmiştir. Aynı hikâyede bulunan bir diğer örnek şu şekildedir:

King: Did any of you pork-packers ever think of that? (EHT, 268).

Kim: Siz tıkananlar arasında hiç bunu düşünen oldu mu? (272)

⁸ <https://adventistler.com/about-us/> (erişim 06.06.2023)

Yukarıdaki cümlede aşağılayıcı bir söz olarak kullanılan “pork-packers” (argoda ölü sevici) ifadesinin çevirmen tarafından “tıkınanlar” biçiminde çevrildiği görülmektedir. Dini gönderme niteliğindeki son ifade ise aşağıdaki gibidir:

King: I have never been one to hold out false hope, believing it better to “tell the truth and smoke out the Devil” (EHT, 269).

Kim: Sonuçları ne olursa olsun her zaman açıkça söylemek taraftarı oldum. Boş yere umutlanmanı istemiyorum (273).

Çevirmen yukarıdaki cümlede kaynak metinde yer alan “tell the truth and smoke out the Devil” ifadesini erek metne nötrleştirerek aktarmıştır. Önerilen çeviri şu şekildedir: Hiçbir zaman boş umut besleyen biri olmadım, doğruyu söyleyip Şeytanı kovmanın daha iyi olduğuna inandım.

İncelemede görüldüğü üzere, çevirmen kaynak metinde yer alan, ancak erek kültürün yapısı ve değerleriyle örtüşmeyecek pek çok sözcük, sözcük grubu ve cümleyi erek metne aktarmaktan kaçınmış veya nötrleştirerek aktarmıştır. Tercihleri ve çeviri sürecine dair aktardığı bilgiler göz önüne alındığında, çevirmenin alandaki konumunu riske atmak istemediği, bundan dolayı da toplumsal kabullere uygun bir çeviri anlayışı geliştirdiği söylenebilir.

SONUÇ

Bu çalışmada ünlü korku yazarı King’in “1408”, “L.T.’nin Evcil Hayvanlar Teorisi” ve “Lunapark Treni” isimli üç farklı kısa öyküsünün Türkçe çevirileri karşılaştırmalı olarak incelenmiş ve sosyo-kültürel faktörlerin çevirmen kararları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Yapılan analizde *toplumsal yapı* ve *din* çevirmeni etkileyen iki temel sosyo-kültürel faktör olarak belirgin hale gelmiştir. *Toplumsal yapı* çatısı altında *müstehcenlik*, *argo kullanımı* ve *kültürel ifadeler* olmak üzere üç farklı alt başlık oluşturulmuştur. Analiz, Bourdieu’nün temel kavramlarından biri olan habitus temelinde yapılmıştır. Bize nasıl davranmamız gerektiğini söyleyen habitus bunu bilinçli değil içselleştirilmiş bilinçaltı kodlarla yapmaktadır. Beklenmedik bir durumla karşılaştığımızda belli tercihlerde bulunmamız için bizi yönlendiren habitusun ta kendisidir. Aslında bu toplumsal sınırlar, davranışlarımızın, bu araştırmaya konu olduğu haliyle tercihlerimizin de sınırlarını belirler. Yani içinde konumlandığı toplumsal boyutun farkında olan çevirmen nesnel yapılarla uyumlu olmayacak türden bir ifade ile karşılaştığında strateji üretmek durumunda kalır. Bu tür yapıların yansımaları her edebi türde olduğu gibi korku edebiyatında da mevcuttur. King’in kısa öykülerinin çevirileri kapsamında habitusun toplumsal boyutunun incelendiği bu araştırmada, korku edebiyatı çevirisinde çevirmenin içinde konumlandığı toplumsal değerleri kendi tercihlerine yansıttığı açıkça görülmektedir. Çevirmen, toplum tarafından onaylanmak ve kabul görmek için toplumun onaylamayacağı ifadeleri ya nötrleştirerek yumuşatmış ya da metinden tamamen çıkarmıştır. Eserin çevirisinin yapıldığı 2000’li yıllar düşünüldüğünde, çeviri eserde gözlemlenen müdahalelerin dış kısıtlardan çok sansür geleneğinin yoğun olduğu bir ortamda habitusunu oluşturan çevirmenin iç kısıtlarından kaynaklandığını söylemek yanlış olmayacaktır.

Bununla birlikte, alanda fiziksel engelli bir çevirmen olarak konumlanan Kim çok daha özel bir inceleme alanı içerisindedir. Meylaerts’in ortaya koyduğu bireysel habitus incelemesine oldukça güzel bir örnek teşkil etmiştir. Çevirmenin bu özel konumunun da etkisiyle, alanda varlığını devam ettirebilmek için toplumsal değerlerle ters düşmeyecek tercihler yaptığı düşünülmektedir. Bunun yanı sıra, korku edebiyatının alandaki konumunun da çevirmen tercihlerini etkilediği

düşünülmektedir. Popüler kültürün bir ürünü olarak düşünülen korku türü, alanda hak ettiği değeri alamamış ve korku türünde yapılan çevirilerde de bunun yansımaları görülmüştür. Üç öykünün incelemesi kapsamında çevirmenin çok fazla sözcük, sözcük öbeği ve cümleyi yok sayması, özellikle kaynak kültüre ait ifadeleri sistematik bir biçimde silmekte sakınca görmemesi bu tezi kuvvetlendirmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında incelenen üç kısa öykünün çevirisinde çevirmen habitusunun toplumsal yönünün izleri net bir biçimde gözlenmiştir. Çevirmen tercihlerinin Türkiye toplumunun o güne değin içinde bulunduğu sansür sarmalı, çoğunluğu muhafazakâr olan toplumun değerleri ve çevirmenin kendi özel durumu ile şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır.

KAYNAKÇA

- Altıntaş, Özge (2020). "Bir Çeviri Eylemi Olarak Romanlaştırma Yoluyla Frankenstein'ın Türk Okurlarla Buluşması". *Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (ASOBID)*. Çeviribilim Özel Sayısı, s. 01-16.
- Ayhan, Ayşe. (2022). Türkçede Frankenstein çevirileri ve bir kültürel aracı olarak yazar – çevirmen Giovanni Scognamillo . *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (31), 1731-1747. DOI: 10.29000/rumelide.1222092
- Balık, Macit. (2014). Korku Edebiyatı ve 1002. Gece Masallarında Tekinsiz Mekanlar. E. G. Naskali (Der.), *Korku Kitabı* içinde. (165-191). İstanbul, Kitabevi.
- Bourdieu, Pierre. (1983). *Habitus and Field: General Sociology*. Vol 2. Lectures at the College de France, 1982–83.
- Bourdieu, Pierre. (1993) *The Field of Cultural Production: Essays on Art and Literature*. Columbia University Press, New York.
- Bourdieu, Pierre. (1998). *Practical Reason on the Theory of Action*. Stanford, California: Stanford University Press.
- Chesterman, Andrew. (2009). The Name and Nature of Translator Studies. *Hermes – Journal of Language and Communication Studies* 42, 13-23.
- Gouanvic, Jean-Marc. (2007). Objectivation, réflexivité et traduction. M. Wolf, A, Fukari (Der.), *Constructing A Sociology of Translation* içinde (79-93). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Inghilleri, Moira. (2003). "Habitus, Field and Discourse: Interpreting as a Socially Situated Activity". *Target* 15(2): 243–268.
- Inghilleri, Moira. (2005). The sociology of Bourdieu and the construction of the 'object'in translation and interpreting studies. *The translator* 11 (2), 145.
- King, Stephen (2002). *Karanlık Öyküler*. (C. Kim, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar. (Orijinal yayın tarihi, 2002)
- King, Stephen. (2002) *Everything's Eventual*. New York: Scribner.
- Koç, Şamil. Nart & Kara, Vural. Sergül. (2022, Aralık). Türk Gotik (Korku) Edebiyatının Gelişiminde Uyarlama Çeviri Eserlerinin Etkisi. Yazılı bildiri. XII. Uluslararası Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Konferansı Bildiri Kitabı. (s. 233-246).

- Meylaerts, Reine. (2008). Translators and (their) norms Towards a sociological construction of the individual. Anthony Pym & Miriam Shlesinger & Daniel Simeoni, (Der.), *Beyond Descriptive Translation Studies: Investigations in Homage to Gideon Tour* içinde (s. 91-102). Amsterdam: John Benjamins.
- Meylaerts, Reine. (2006). Conceptualizing the Translator as a Historical Subject in Multilingual Environments A Challenge for Descriptive Translation Studies? *Translation and the future of History*. 59-79
- Mull, Ç. Pala. (2008). *Gotik Romanın Kıtalararası Serüveni*. Ankara: Ürün Yayınları
- Özalp, F. (2019). 2000 sonrası çağdaş Türk sanatında siyasetin izleri. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pym, Anthony. (2006). On the social and the cultural in translation studies. A. Pym, M. Shlesinger & Z. Jettmarova, (Der.), *Sociocultural Aspects of Translatio and Interpretation* içinde (s. 1-26) vol, 67. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.
- Shabrang, Hoda. & Amely, Mohsen. (2020). Exploring Repressed Desires and Their Effects on the Emergence of Varied Kinds of Violence in the Selected Novels of Stephen King. *International Journal of English Language and translation Studies*. 8(4), 44-49.
- Sela-Sheffy, Rakefet. 2005. "How to be a (recognized) translator: Rethinking habitus, norms, and the field of translation". *Target* 17(1): 1-26.
- Simeoni, Daniel. 1998. "The Pivotal Status of the Translator's Habitus". *Target* 10(1): 1-39.
- Szymyslik, Robert. (2016). The Call of Cthulhu: H. P. Lovecraft and the Translation of Horror Literature. M. D. Carmen, B. Torezano, A. G. Calderon (Der). *Aspects of Specialized Translation*. (s. 113-127). Germany: Books on Demand.
- Swartz, David. (2011). *Kültür ve İktidar Pierre Bourdieu'nün Sosyolojisi*. (Çev. Elçin Gen). İstanbul: İletişim Yayıncılık. (Orijinal yayın tarihi, 1997)
- Tambaş, Ufuk. (2011). 2000 Sonrası Türkiye Sinemasında Kültürel, Siyasal, Toplumsal ve ekonomik Hayatın Gerçekçi Temsili. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Taş, Seda. (2018). Çeviride Sansür Bağlamında Kavramsal Bir Tartışma: Çeviri Yokluğu, Yok-Çeviri ve Kurumsal Sansür. *Çeviribilimde Güncel Tartışmalardan Kavramsal Sorgulamalara* içinde. İstanbul: Hiperlink Yayınları. 147-183.
- Taş, Seda. (2020). Examining readers' perceptions of translations: The case of Stephen King's works in Turkish. *Journal of Language and Linguistic Studies*, 16(4), 1722-1734. <https://doi.org/10.17263/jlls.850985>
- Taşkın, Burcu. (2020). *Çeviri Sosyolojisine Fenomenolojik Yaklaşım: Türkiye'deki Görme ve Ortopedik Engelli Çevirmenlerin Mesleki Alandaki Konumu*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul.
- Wolf, Michaela. (2014). The sociology of translation and its "activist turn". Angelelli, Claudia V. (Der.), *The Sociological Turn in Translation and Interpreting Studies* içinde, (s. 7-21). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing.

İnternet Kaynakları

<https://www.altinkitaplar.com.tr/kurumsal/> (erişim. 14.12.2023)

<https://www.kayiprihtim.org/portal/roportajlar/canan-kim-ile-roportaj/> (erişim 03.06.2023)

<http://bkopuz.blogspot.com/2012/01/mucize-bir-kadnn-hikayesi.html> (erişim 03.06.2023)

<http://yalebooks.yale.edu/yale-series-of-younger-poets-rules> (erişim 05.06.2023)

<https://www.sinefil.com/title/qyql26g> (erişim 05.06.2023)

<https://www.britannica.com/biography/Paul-Bowles> (erişim. 05.06.2023)

<https://adventistler.com/about-us/> (erişim 06.06.2023)

OKTAY YİVLİ

Kırk Yama

AŞK, EDEBİYAT ve ÖTEKİ ŞEYLER

Günce Yayınları

(İnanışlar ve Gelenekler Bağlamında)

TÜRK ve SLAV KÜLTÜRLERİNDE RENK SEMBOLİZMİ

DR. HAKAN SARAÇ

Günce Yayınları

Dr. Zuhâl Emirosmanoğlu

Fenomenolojik Bir 'Çeviri İşi': Bachelard-Düşçizileri

Günce Yayınları

Mahmut Babacan

Üniversiteler İçin

Türk Dili Kompozisyon Bilgileri

Günce Yayınları

8.
BASKIM